KÉSEI ÖRÖM — egy élet árán

Kormányos Ilonát munkahelyén, a Kenderfonó- és Szövőipari Vállalat hálószövő részlegében kerestem. Azt válaszolták, hogy este 10-től reggel 6-ig dolgozott. Bizonyára odahaza pihen a lakásán, a Holló utca 9/b-ben, Felsőváros végén.

A levélajtó be volt görbülve. A két ajtó között még érintetlen volt az aznapi újság és két levél. A szomszéd lakó igazított útba:

— Ilonka néniről sose tudni, hogy mikor van idehaza. Ha nincs az üzemében, akkor mint tanácstag a kerületben szorgoskodik valahol, vagy a pártszervezetnél dolgozik.

●

Üzenetet hagytam, hogy kölcsönösen keressük egymást, noha sok mindent már előbb tudtam róla, mint ahogy megismertem. Negyven éve dolgozik egyazon munkahelyen. A Könnyűipar Kiváló Dolgozója. Húszéve tagja a pártnak. Nyolc éve tanácstag. Szervező a felsővárosi pártszervezetben, népfrontbizottsági tag a II. kerületben. Ötven éve lakik a Holló utca 9/b-ben egy szoba-konyhás lakásban, amely még a szüleié volt, Valamikor tizen lakták. Apja, anyja és nyolc gyerek. Mára olyan egyedül maradt, mint az ujja. Egyedül él emlékeivel, örömével, bánatával. Testvérei közül még négyen élnek, s fölötte is jól eljárt az idő, amelyről annyira nem akar tudomást venni, hogy versenyt fut vele.

— Nem is tudnék megállni — mondja határozottan, mintha magamagát akarná biztatni. — Pedig tudom, hamarosan át kell adnom a helyem az üzemben. Jönnek mögötöm a fiatalok, s ez így van rendjén, ez az élet törvénye. Jól megleszek majd utána is. Van mit tennem a kerületben, a tanácsban, a pártszervezetben. Lefoglal az emberek ügyes-bajos dolgának az intézése, s én ebben lelem örömöm, megnyugvásom. Gondomban-bajomban is ez adott és ad nekem erőt.

●

A beszégetésben fölfeslik a múlt. Tizenhárom éves korában került a tőkés kötélgyároshoz hálót kötni. Napi tíz órát dolgozott, s a csomókötést, amely kikezdte, majd megkeményítette a bőrt ujjahegyén, otthon is folytatta. Az így kötött hálón keresett a tőkés legtöbbet, mert nem volt rajta semmi rezsije. A világítást, a petróleumot, a fűtést verejtékükkel adták hozzá a munkáscsaládok. Az általa kötött tengernyi hálóval Kormányos Ilona is beboríthatná talán a fél országot. A halászok akkor áldották munkáját, amikor nagy halat fogtak a hálójával. Kötött sporthálókat is vízipólóhoz, teniszezéshez. De csak álmában próbálta ki, hogy miképpen is repül át a sebes labda a teniszhálón. Látta magát fehér ruhában, teniszütővel, s a túlsó oldalon ugyancsak fehérben ütötték a labdát a nevetőszemű férfiak.

Csak az álomig jutott, a valóságig nem. Lekötötte a gond, a munka. Apja mint szervezett munkás bányavidéken dolgozott. Öreg korát biztosítani nyugdíjat is fizetett, de sosem látott belőle egy fillért sem. Ötvenhat éves korában elküldték azzal, hogy öreg. A nyugdíjért pörölhetett volna, de nem tette, mert abban a bányában dolgozott már nagyobbik fia is. Félt, hogy a pör miatt elküldik a fiát, s az is kenyér nélkül marad. Az öregeket nem hagyta magukra Kormányos Ilona. Keresményét egy fillérig hazaadta, hiszen sokan éltek belőle. Volt úgy, hogy mindannyian munka nélkül voltak.

●

Aztán jött a háború és kereskedősegéd bátyját vitték katonának. Hogy a helye megmaradjon, mikor visszajön, az ugyancsak fiatal kereskedő öccse akart a helyébe állni. Aznap leszaladt a Tiszára fürödni, de a szeszélyes folyó magával ragadta örökre. Sztrájk, éhség, nincstelenség felváltva látogatta a családot. Kormányos Ilona ennek ellenére annak idején odaállt sztrájkoló munkatársai közé, akiket Stél Istvánné vezetett béremelésre és munkaidő csökkentésre. Ha mást nem is nyertek vele, összekovácsolódtak a munkásöntudatban, s látták erejüket, amely hatalmas, világot formáló. Erre bizonyíték a történelmi múlt, s a munkáshatalmon nyugvó jelen.

●

Mint a griff-madár, magamagát adta övéinek Kormányos Ilona, s így maradt egyedül. Pedig volt vőlegénye is, megkérték a kezét. De mert ő volt az öregek támasza és többször testvéreinek istápolója is, a saját boldogságáért nem hagyta el őket. Hatalmas, gazdag élet az övé, valóságos regény, amelynek nincs vége. Nem is lehet befejezni, hiszen legszebb fejezeteit most írja a mindennapok munkájával. Maga maradt és mégsem egyedül. Kézitáskájában mindig különféle ügyiratokat hord, elintézetlen aktákat, amelyek a tanácstag eligazítására várnak. Most is ott szorgoskodik, azoknak az ügyeit intézi a II. kerületi tanács szociálpolitikai állandó bizottságában, akik öregségük miatt nem tudnak eligazodni az írásokban. Most is azokkal osztja meg magát, akik őt is magukénak vallják. Kislányként került a Holló utcába és most úgy áll a kapuban, mint aki tavaszszal nyugdíjba akar menni.

Szobája falán régebbi és frisebb keltezésű oklevelek, emléklapok a párttól, a tanácstól jó munkája elismeréséül. S ezekre a legbüszkébb, a kései örömökre, még ha egy élet árán is.

Lődi Ferenc

Kettő helyett három

Évi 266 fagymentes nap és négy hónapon át 20 fokot meghaladó meleg — ilyen éghajlati feltételek vannak Azerbajdzsán lenkoranimaszallini övezetében. Ez lehetővé teszi a gazdag zöldségtermést. Most, évente két termést gyűjtenek be, s azon fáradoznak, hogy hármat érjenek el. Határozat született arról, hogy ebben a kerületben öt hatalmas zöldségkombinátot létesítenek. Minden vál-

Magyarországról és az NDK-ból modern berendezést kapnak a kombinátok. A magyar szakemberek által kidolgozott új technológiai sémák lehetővé teszik a tartósítás során a zöldségek összes ízbeli tulajdonságainak maximális megőrzését.

Tíz nap a vagonban

Vadnay Zoltán huszonöt éves, erős, egészséges fiatalember. Vájár. Amíg dolgozott 4500 forintot keresett, de úgy hallotta, az NSZK-ban a vájárok még jobban keresnek. 1965 tavaszán Hegyeshalomnál fogták el először határőreink. Büntetésének letöltése után tovább szőtte külföldre szökésének terveit. Félt mégegyszer gyalogosan nekivágni, inkább a vasút mellett döntött.

Betegállományba helyeztette magát, s hozzálátott tervének végrehajtásához.

Tatabányán sokáig vizsgálgatta a tehervagonok idegennyelvű feliratait, míg egy salakot szállító kocsit talált. Ebbe fészkelte be magát. Éjjel indult útnak. Várakozás, majd hosszas utazás váltogatta egymást, míg végül a szerelvény megállt. Vadnay óvatosan bújt ki. Kelenföldön találta magát. Még ekkor éjjel kiszemelt egy másik kocsit. Ebben két és fél napot töltött. Utazva és várakozva. Mikor türelme elfogyott, ismét előbújt. Tatabányán.

Tervét ennek ellenére sem adta fel.

Most Győrben bújt el egy fát szállító vagonban, amelyet meg aznap éjjel elindítottak. Ismét napokat töltött a szűk rejtekhelyen, étlen, szomjan. A metsző hideg, szeles éjjeleken fagyoskodott, didergett. Végre megérkezett a szerelvény a határállomásra. Búvóhelyét olyan tökéletesnek tartotta, hogy nem idegeskedett. Nyugalmát azonban néhány órányi álldogálás után nem várt dolog zavarta meg: a járőr felfedezte, s elfogta.

Közel tíz napot éhezett, fázott egy légvárakra épített, hazug ábrándtól elvakulva.

Hogyan segít a levéltár az építőknek?

Néhány esztendeje a Levéltárak Országos Központja körkérdést intézett a levéltárakhoz az iratok népgazdasági felhasználásáról. Ilyen irányú munka folyt a szegedi állami levéltárban is; főként az 1956. utáni jelentős építkezések fordították a figyelmet e munka sürgősségére.

Mint ismeretes, Szegeden ekkoriban kezdenek új lakótelepeket létesíteni, s kezdik beépíteni a régi városrészek foghíjas utcasorait; új ipartelepek létrehozása, emeletráépítés az út-, víz-, gáz- és csatornahálózat bővítése is napirendre került. Mindez indokolttá tette, hogy közzé tegyék *Oltvai* Ferenc tanulmányát *„Szeged városépítésének levéltári forrásai 1800—1954”* címmel, majd a szegedi városi tervtárról, valamint a területi levéltárak iratainak a mezőgazdaságra vonatkozó kutatásokban való felhasználásáról írott ismertetést.

A Szegedi Állami Levéltár tervtárát mind gyakrabban veszik igénybe az építettervezők. Átalakításoknál, emeletráépítéseknél a tervezők mindig a levéltár dokumentumaiból indulnak ki. *A levéltár 1961-ben 64, 1962-ben 86, 1963-ban 112 esetben adott át építetterveket a tervezőknek.* 1964 februárjában a Mezőgazdasági Kísérleti Intézet épületét kellett volna egy tervezőbrigádnak felmérnie. A levéltárhoz fordultak — s az eredmény *20 ezer forint megtakarítás* lett.

A Marx téri bérházak építésénél figyelmeztették a levéltárosok az építőket, hogy egy, az árvíz előtt még élő vízfolyásba tervezik az épületeket. Így aztán a tervezők szilárdabb altalajt kerestek.

Segítséget tudtak adni a levéltárosok *a város csatornázási helyzetének* feltárásában is. A 80 évvel ezelőtt készült csatornarendszer terveit és leírásait számításba vették a szakemberek.

Néhány műszaki létesítményre vonatkozóan is gyűjtöttek iratokat. A tervtárba helyezték a víztoronyra, hidakra, gépi berendezésekre és a vasutakra, valamint a villamosvasútra vonatkozó terveket. Eredményesen *felhasználták a tervezők a víztoronyra vonatkozó tervdokumentációt,* lehetővé vált az építmény szerkezetének megismerése és annak alapján tervezhették meg a kijavítást.

Építmények megbontását lehetett a terviratok felhasználása segítségével elkerülni más esetben is. 1959-ben és 1960-ban több jelentős nagyságú bérházban födémcserét végezhettek. Olyan épületekről volt szó, amelyeket az első világháború éveiben építettek és nemesebb anyag hiányában salakfölddel láttak el annak idején. A levéltár és az építők együttműködése mindmáig jelentős haszonnal járt Szegeden.

Beilleszkedik az utcasorba

Lakásuk olyan, mint a baksi gazdák otthonának többsége. Nem különb. De nem is szegényesebb, vagy gondozatlanabb. Két szobájukban régi, falusi bútorok, megfelelő ágynemű. Az ágyon iskoláskorú kislány ül; nagy, fekete szeme, barna bőre beszél származásáról. Az édesanya nincs otthon, piacra ment.

— Mondd meg, hogy jöjjön be a tanácsházára — bízza az üzenetet a kislányra a tanács vb-elnöke.

Emberi módon

Megállunk a kapu előtt: Rostás Sándor háza beilleszkedik a baksi utcasorba. 7—8 évvel ezelőtt költözött be a Máriatelepi cigányputtriból. Ez talán nem is igényelne szélesebb nyilvánosságot, ha nem éreznők meg benne az egykori tarisznyázó, kéregető baksi cigényember megalázó életmódjának gyökeres változását, emberivé egyenrangúsodását. Az előítéletek talán túlélik a cigánysors elhalását, a mindennapi valóság azonban egyre jobban sarokba szorítja tegnapi életük „szellemjárását”. Legalábbis itt, Bakson. Hiszen a Rostás-fiúk — akik valamelyik távoli üzemben dolgoznak — városias öltözetben, orkánkabátban, vállukon fényképezőgéppel látogatnak haza a szülői házba. Látszat? Tavaszt nem hozó fecskék?...

Kiürülnek a putrik

A szülőfalujában tanácselnök Székesi Béla tényekkel sőt a novemberi vb-ülés dokumentumával válaszolt erre:

— Községünkben 25 cigánycsalád (140 fő) lakik. Tíz évvel ezelőtt csaknem valamennyien a Mária-telepi putrikban éltek, ma mindössze 3—4 család van ott. A többi beköltözött a faluba, házat vásárolt magának.

— Rendszeresen dolgoznak?

— Mintegy 60 személy állandóan, 8—10 csak alkalmakkor. Többen gyakran cserélgetik helyüket, ilyenkor a tanács vezetői munkaközvetítő szerepet vállalnak.

Jelenleg négy lakásproblléma van, a vb-elnök beszélt a családfőkkel a lakásépítésben nyújtott újabb kedvezményekről. Jövő évben egy családi házat építenek a községi tanács gondnoksága alatt... Persze gond az iskolaköteles gyermekek iskolalátogatása, 19 gyerekből 10 nem jár iskolába. Lakást venni, a betevő falatot biztosítani könyebb, mint a hagyományos szemléletmódot megváltoztatni.

Míg az említett dokumentumokban lapozgatok, jóllöttözött és jóltáplált falusi asszony érkezik a tanácsházához. Egészséges, barna arcáról, nagy sötét szeméről gondolom, hogy Rostásné lehet.

Sándor és Vendel

Kíváncsian fordul felém. Tekintetében árnyalata sincs a riadalomnak, inkább magabiztos, fürkésző mosolya.

— Hogyan vették a házat?

— Két fiam dolgozik Tatabányán, már 3—4 éve. Ők is hazaadták a pénzt, két év alatt 20 ezer forintot spóroltunk, aztán így vásároltuk meg.

Büszkesége és minden öröme Sándor és Vendel fia. Segítségük nélkül, nem is tudja, mi lenne. Hiszen férje beteg, s otthon még három kisgyerek várja a betevő falatot. Úgy vélem, az ösztönös szülői szereteten túl, valami tudatos erkölcsi érzék is súgja ennek a két fiatal fiúnak: emberi kötelessége pénzzel segíteni hozzátartozóit. Egyenrangú emberségük bizonyságát látom ebben az erényükben. Pedig elkölthetének könnyebb szórakozásokra... Kérem a tanácselnököt, juttassa el ifj. Rostás Sándorhoz és Vendelhez ezt az elismerő köszönetet, melyet e riportban el kellett mondanom. Hiszen egy lenézett, elmaradott néptöredék magáratalálásának, emberi felemelkedésének tavaszt jelző fecskéi ők.

Balogh Ödön

Új építmények Burgaszban

Bulgária egyik új büszkesége: a Burgaszi Kombinát. A petrokémiai óriásüzem jelentős szerepet tölt be Bulgária ipari életében. A közelmúltban négy új üzemrész építését kezdték meg — szovjet tervek szerint. Ezek közül az első üzemrészt két év múlva kezdik üzemeltetni. Évi kapacitása 2000 tonna benzol lesz. A másik új üzemrész évente 24 000 tonna szemcsés polietilént gyárt majd, a harmadik pedig 30 000 tonna fenolt. A negyedik uj építmény a kombinát szintetikus gumit gyártó részlege lesz. Ennek évi teljesítménye 15 000 tonna.

Képek a szegedi munkásmozgalomból

Írja Csongor Győző

A ledőlt gyárkémény

„Modern gyár”-nak becézte a szegedi kenderfonógyárat egykori igazgatója, Wimmer Fülöp, a „hírhedt humanista”, aki úgy képzelte, mint a „gyárigazgatók gyöngye”, munkamódszerével, s bevezetett újításaival még Owen Robertet, sőt Engels Frigyest is lepipálja — s az utókor magasabb obeliszket emel számára talán a 30 méter gyárkéménynél is...

Lapozgassunk csak visszafelé... Néhány, 1911-ből származó sárgult periratból kitűnik, mik is voltak ezek a módszerek s újítások? Nyilvánvaló, hogy a kor szellemével haladt, mert felismerte az egyesülésben rejlő nagy erőt (Viribus unitis) — díszelnöke, tiszteletbeli tagja volt számtalan egyesületnek, csupán egyetlen egyesülést nem tudott elviselni: a munkás szakegyletet. Szerződésekbe még azt is bevétette, hogy a munkás semmiféle egyesületnek tagja nem lehet. Mint honatya, a városi tanácsban az asztalt verte, hogy munkáslakásokat építsenek. De hogyan is nézett ki a valóságban az ő „munkás otthon”-a? (Bérkaszárnya a Rigó utcában, 8 szobából (4x6x2,8 m), melyek mindegyikében 20—26 leányt szállásolt el. Akinek ágy nemjutott, a földön fekhetett. Heti 7—8 koronás fizetésükből élelmezésre visszartott 2,40 koronát. S miből állott a „Wimmer-menü”? Naponta fél liter tej, egy liter leves (délben, este) s kevés kenyér, hetenkint egy kis darb hússal. Ebbe az „ideális paradicsomba” aztán nem is juthatott be, még véletlenül sem, egy szocialista agitátor, hogy megmagyarázhatta volna a lányoknak, miszerint nem csupán ennyiből áll a földi üdvösség...

Wimmer Fülöp hozta be „gyárába” a büntetési rendszert is. Büntetett nyakrafőre. Öt perc késésekért, vagy ha valaki öt percet töltött az illemhelyen, vagy pláne — ha a Marseillaise-t énekelte. De büntetett, pofozkodott személyesen is. Nem egy esetben, parancsára a munkavezető léccel verte ki a gyárból a legkisebb látszólagos vétségért a munkásfiatalokat. „Rugalmasan” kezelték a dolgokat. Sokszor is állt az igazgató büntető-, vagy rendőri bíróság előtt, rendesen felmentették. (Az akkori rendőrfőkapitányt egyébként Somogyi Szilveszternek hívták.)

Rugalms volt Wimmer úr az ipartörvény betartásában is. 9—14 éves gyermekeket alkalmazott, 12 órás munkaidőben, 50—60 fillér napibérért. A mondott év szeptember 29-én vizsgálat volt a gyárban. Vagy 12 kislányt egy sötét pincébe dugtak, s kóccal letakarták, 30 gyermek az igen magas hőfokú fonálszárítóban várta a vizsgálat végét, 5 gyermeket pedig az udvaron levő kendertörő gép kerekei közé bújtattak, s ha valami avatatlan kéz elindította volna a kereket, a szerencsétlen gyermekeket halálra zúzta volna. A becsületes munkást, Jäger Jánost pedig, aki az iparfelügyelő előtt ezt a tényt felfedte, természetesen azonnal kidobták a gyárból.

A „modern gyár” élete ilyen volt a valóságban. A dolgozók utálták gyáron kívül-belül Wimmer Fülöpöt a sok emberbarát, s jótékony egyesület díjtagját, aki alá a város vezetői még adták a lovat, olyat is mondtak róla, hogy a vidéki üzemet ő fejlesztette Európa egyik legnagyobb szakmai vállalatává. Wimmer úr ezt el is hitte...

Mint a tőke munkásnyúzó élharcosa, lehetett ő nagy, de mint ember — igen kicsike. Egyszer el is árulta „nagyságát”, mikor egy reggel a külső gyártelep éjjeli őre jelentette, hogy az éjszaka folyamán ledőlt a 30 méteres gyárkémény. Wimmer egy pillantra meghökkent, azután föltalálta magát, s rárivallt a hatalmasság előtt reszkető, egyszerű emberre:

— Igen, mert nem vigyázott...!